

СТАТТІ

Актуальні питання історії України

УДК 930.94(477)"1708/1782"

Белашов В. І.

ІСТОРИОГРАФІЧНА СПАДЩИНА "ГЛУХІВСЬКОГО ПЕРІОДУ" ІСТОРІЇ ГЕТЬМАНЩИНИ 1708 - 1782 рр.

Стаття присвячена історіографічній спадщині "Глухівського періоду" історії Гетьманщини, кількісній і якісній характеристиці, персоналіям історіографічного процесу XVIII ст., їх особистому внеску у написання козацьких літописів, діаріюшів, щоденників, перших історичних творів спробам створення документальної бази історичних праць, формуванню змісту національно-державницької ідеології даного періоду та її впливу на збереження автономно-правових засад у взаємовідносинах з Росією та іншими державами. Метою роботи є систематизація історіографічних пам'яток, створених у "Глухівський період", встановлення їх змістової значущості для стану історичної думки та її впливу на формування політичного менталітету українського суспільства, розкриття посилення автономістських настроїв після виступу гетьмана І. Мазепи, показ зародження археографічної та антикварної діяльності і її значення для української історії, збагачення української історичної думки новими творами, вивчення перших кроків щодо застосування принципів науки до осмислення історичних явищ і подій.

Завданнями роботи є визначення ролі Генеральної військової канцелярії у підготовці світської еліти та написанні її представниками літописів, діаріюшів, компактів та суто документальних збірників, закладанні основ української історіографії, формуванні політичної культури і національно-державницької ідеології, виокремлення такого особливого явища, як державне літописання.

Предметом дослідження є сам процес створення історіографічної спадщини у часових межах "Глухівського періоду", активізація історичної праці, котра має значно глибше національне коріння, ніж зв'язок з ідеями романтизму і народності, що постали в Західній Європі.

Об'єктом роботи є аналіз політико-ідеологічного змісту літописних творів полковника Г. Граб'янки, канцеляриста Генеральної військової канцелярії С. Величка, генерального обозного Я. Лизогуба, військового канцеляриста та погарського війта Г. Покаса, полкового обозного С. Лукомського та інших. Також визначено мету написання та зміст державних діаріюшів, що створювалися групами від двох до десяти службовців Генеральної військової канцелярії, особистих щоденників генерального хорунжого М. Ханенка, генеральних канцеляристів П. Борзаківського та П. Ладинського, генерально підскарбія Я. Марковича, сина гетьмана Д. Апостола - через деякий час полковника П. Апостола. Оцінено зміст перших праць з української історії П. Симоновського, В. Рубана, Я. Марковича, програм Топографічного описання Гетьманщини (1778 - 1781 рр.) і опису культурно-релігійних цінностей 1780 р. В. Туманського, віршованої праці на історико-політичну тематику С. Дівовича "Розмова Великої Росії з Малоросією", політичного змісту філософії українського просвітителя-демократа Я. Козельського та вітчизняного правознавця Ф. Чуйкевича.

Ключові слова: світська еліта, історіографічна спадщина, історіографічний процес, козацькі літописи, щоденники, державні діаріюші, документальні збірки, національно-державницька ідеологія, автономно-правові засади, історіографічні пам'ятки, політичний менталітет, антикварна діяльність, правовий збірник.

Питання систематизації і вивчення історіографічної спадщини Гетьманщини 1708 – 1782 рр. має важливе значення для розуміння рівня історичних знань і політико-світоглядницьких позицій її створювачів. На межі XX – XXI століття цю проблему інтенсивно розробляли знані вітчизняні науковці О. Апанович, В. Кравченко, В. Шевчук, Я. Калакура, А. Бовгир, Ю. Мицик та інші [1; 9; 8; 16; 17; 4; 10]. У той же час вони не вивчали концепції історії краю, які були закладені у працях літописців Гетьманщини.

Автономний устрій Лівобережної України надавав значного стимулу для формування концепції вітчизняної історії. Ми погоджуємося з думкою знаного історіографа Д. Дорошенка, який зазначав, що українська культура кінця XVII - середини XVIII ст. вийшла на один рівень із розвиненими країнами Західною Європою [6, с. 207].

Гетьманська столиця Глухів перетворюється на культурний центр підросійської України. На відміну від поліфонічного і культурно багатоманітного Києва, козацька столиця представляла Україну світську й аристократичну. Осередком підготовки лівобережної еліти стала Генеральна військова канцелярія [13, с 62-63]. У ній починали свою професійну діяльність діти козацької старшини та інших привілейованих верств населення. Для їх підготовки було створено спеціальний канцелярський "курінь", у казенному будинку якого вони проживали.

На думку знаного українського діаспорного історика О. Пріцака, військові канцеляристи стали носієм історичної пам'яті народу і породили феномен козацького літописання.

"Синопис" І. Гізеля (1674 р.) - перший нарис з історії України та Росії з давнини до останньої чверті XVII ст. не задовольняв місцеву світську еліту. У ньому, на замовлення російського уряду, уперше було проведено ідеологічну фальсифікацію української історії: князь Володимир Великий зображався як перший самодержець Росії, а спадщина Київської держави приписувалось лише московським царям; жодним словом не згадувалася національно-визвольна війна Б. Хмельницького. Не випадково з 1680 року ця книга перевидавалася близько 30-ти разів і стала офіційним підручником в Російській державі [17, с. 311].

Саме тому у середовищі козацької старшини виникає потреба у створенні і оформленні національної ідеї [3, с 75; 5, с 59]. Першим кроком до цього стає літопис гадяцького полковника Г. Граб'янки "Події превеликої, з вини поляків, небувалої брані Богдана Хмельницького, гетьмана Запорозького з поляками...". У ньому вітчизняна історія починається з найдавніших часів і завершується обранням гетьманом І. Скоропадського. Етногенез козаків автор виводить із скіфо-аланів і хазарів, а саме козацтво ототожнює з українцями. Наріжною проблемою у творі є польський гніт та національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького [17, с 304]. Літописець прихильно ставиться до постатей І. Самойловича, С. Палія, і хоча називає І. Мазепу злочинцем, але ворожнечі до нього не поділяє. У цьому історичному творі чітко простежується концепція козацької автономії.

Подібні ідеї проходять через літопис військового канцеляриста С. Величка. Як і Г. Граб'янка автор захоплюється постаттю Б. Хмельницького та позитивно ставиться до подій 1648 – 1657 рр. Опис історичних подій у роботі супроводжує документами, зокрема статтями гетьманів з російськими царями. Самійло Величко також проросійський автономіст і засуджує осіб пропольської та протурецької орієнтації [17, с. 310; 3, с. 76].

Наступні козацькі літописи немов би доповнюють патріотичний образ українського народу, і є похідними від творчої спадщини Г. Граб'янки і С. Величка.

З Глуховом пов'язане переосмислення багатьох сторінок української історії від достатньо лояльних інтенцій в "Діаріуші" Миколи Ханенка до відкрито суверенної "Розмови Великої Росії з Малоросією" Семена Дівовича.

Двоюрідний внук правобережного гетьмана М. Ханенка (1669 - 1674 рр.) генеральний канцелярист, а потім генеральний хорунжий Микола Ханенко (1691 - 1760 рр.) написав два відомі щоденники: "Діаріуш або Журнал" (записи першої половини 1722 року) і "Щоденник генерального хорунжого Миколи Ханенка" (1727 - 1731, 1742 - 1753 рр.) [16, с. 1-20; 15, с. 21-47; с. 10-35]. Перерва в написанні щоденника пояснюється ув'язненням автора у Петропавлівській фортеці. "Діаріуш або Журнал" важливе історичне джерело, з якого ми дізнаємося про суспільно-політичне та соціально-економічне життя Гетьманщини.

Генеральні канцеляристи Пилип Борзаківський та Павло Ладинський продовжили "Діаріуш" М. Ханенка. Сторінки журналу системно віддзеркалюють події другої половини 1722-го - 1723-й роки [3, с. 76]. У стислій і зрозумілій формі виписано драматичне протистояння наказного гетьмана П. Полуботком з членами першої Малоросійської колегії.

Над створенням діаріушів та щоденників, що являють собою грубі томи в 400-600 аркушів, працювали й інші канцеляристи, як правило, від двох до десяти осіб [1, с. 96]. Але їх прізвища залишилися невідомими. На аркушах фіксувалась щоденна діяльність Генеральної військової канцелярії. Свої особливості мали діаріуші чи протоколи поїздок гетьманів до С.-Петербургу і Москви. В окремих зошитах записувались усі церемонії і робилися записи про документи, надіслані в Україну. При поверненні гетьмана зошити вшивалися у рукописну книгу з матеріалом про діяльність канцелярії за його відсутності [1, с. 94].

Таким чином, у XVIII ст. Глухів перетворюється на центр державного літописання. І хоча значна кількість записів у діаріушах і журналах наближається до протоколів, "однак за інформаційною насиченістю і майстерністю викладу, лапідарністю формулювань та вишуканістю стилю вони якісно відмінні від протокольного жанру" [1, с. 94]. Глибоке вивчення їх змісту є на сьогодні невідкладною потребою сучасної історіографічної науки.

Важливе місце в українській історіографії займає Діаріуш, або рукописний 10-томний щоденник-хроніка генерального підскарбія Я. Марковича (1696-1770 рр.). У 1717 році Я. Маркович зацікавився невеликим літописом свого тестя П. Полуботка (охоплював події з 1452 по 1715 рр.), доповнив його деякими деталями і почав робити записи в особистому щоденнику [7, с. 37; 12, с. 317]. До змагань наказного гетьмана П. Полуботка з Петром I він фіксує події і факти суспільно-політичного, міжнародного (у головному шведського), економічного характеру; перебіг українсько-російських відносин. Після розправи над тестем Я. Маркович надає перевагу записам економічного змісту у галузі сільського господарства, торгівлі. прискіпливо описує побут української старшини [2, с. 40; 3, с. 76]. Детально і яскраво описані Сулацький (1725 - 1727 рр.) та Хотинський (1739 р.) походи. У той же час записи віддзеркалюють процес занепаду правлячої еліти, яка більше починає цікавитися особистим благополуччям ніж "Вітчизною своєю". Щоденник Я. Марковича доведений до 1767 року. [3, с. 77].

Син гетьмана Д. Апостола Петро написав Діаріуш французькою мовою. Цей щоденник містить записи з червня 1725 року до серпня 1727 року, коли він був почесним заручником у С.-Петербурзі. Окрім поточних записів, ним зроблено і декілька невеликих екскурсів в історію України.

У 1730-их роках з'являється літописний твір "Короткий опис Малої Росії". Мабуть, одному із військових канцеляристів було доручено переробити працю Граб'янки в прагматичну історію України [17, с. 314; 7, с. 30]. Копію цього твору гетьман К. Розумовський передав С.-Петербурзькій академії наук.

Секретар Катерини II О. Безбородько доповнив цю працю описом подій 1734 – 1776 рр., роботою "Із'явлення дійсного образу правління в Малій Росії", та списком гетьманів і вищої старшини. І у 1777 році В. Рубан видає правлений рукопис під назвою "Короткий літопис Малої Росії" [7, с. 31; 9, с. 42-43, 70; 12, с. 277]. У книзі простежується концепція політичної лояльності українців до російського престолу. У той же час, знайшлося місце для критики деяких російських чиновників та воєначальників давнини, зокрема Г. Ромодановського і О. Меншикова.

Під двома назвами: "Короткий малоросійський лігопис" і "Короткий опис про Малу Росію" рукопис зберігається в Російській національній бібліотеці у Санкт-Петербурзі. У 1788 році в Парижі було видано книгу Жана Бенуа Шерера "Analles de la petite Pussie". На думку М. Маркевича, її першу частину склав французький переклад "Короткого опису Малоросії".

1742 р. генеральний обозний Я. Лизогуб склав "Лігопис або короткий опис найвизначніших подій та випадків", який охоплює події 1506 - 1737 рр. Джерельну базу праці за 1690 по 1737 рік склали родинні записи Лизогубів та власні авторські спостереження.

На початку гетьманування К. Розумовського військовий канцелярист Г. Покас написав лігопис "Опис про Малу Росію" (1751 р.). На думку О. Апанович джерельною основою його праці став "Короткий опис Малоросії"[3, с. 78]. Автор рукопису, проаналізувавши статті Б. Хмельницького, уперше висловлює думку про їх фальсифікацію російським урядом. У першій частині праці Г. Покас позитивно оцінює діяльність Семена Палія, Павла Полуботка, широко описує Батурицьку різанину та здирництво російських військ у Гетьманщині. У другій частині твору охоплено епоху Анни Іоанівни та Єлизавети Петрівни. У роботі простежується прихильне ставлення до неофіційної дружини О. Розумовського. Також у лігописі детально відображені події 22 лютого 1750 та 21 червня 1751 років, пов'язані з виборами на гетьманство К. Розумовського. На думку українського діаспорного історика О. Оглобліна твір Г. Покаса можна вважати предтечею "Історії Русів" [3, с. 79].

Перекладачем Генеральної військової канцелярії й архіваріусом Малоросійського Генерального архіву працював український письменник і поет Семен Дівович. Використовуючи козацькі лігописи написав віршований діалог "Розмова Великої Росії з Малоросією" (1762 р.) [1, с. 93]. У формі історико-політичних відповідей Малоросії на запитання Великої Росії автор розповідає про перших українських гетьманів (П. Конашевича-Сагайдачного, С. Наливайка, Б. Хмельницького), перемоги українського війська під Глуховом, Азовом, Кизи-Керменом, Муберек-Керменом і зрозуміло про козацькі вольності.

У діалозі Малоросії з Великої Росією оповідається про зловживання російського війська в Україні, ігнорування місцевих звичаїв, у той же час ставиться питання про зрівняння у правах козацької старшини та російського дворянства. У праці простежується концепція відмінності минулого Гетьманщини та царської Росії, а єдність між ними обумовлюється персональною унією [1, с. 93; 3, с.79]. Подібна історіософія простежується у "Історії Русів".

Вагомим здобутком української інтелектуальної думки XVIII ст. стали праці знаного просвітителя-республіканця Я. П. Козельського (1728 - 1794 рр.), який упродовж 1770 - 1778 рр. працював у другій Малоросійській колегії [3, с. 79]. Він був прихильником республіканської форми правління та поділяв концепцію "суспільного договору". Його погляди системно викладені у працях "Арифметичні пропозиції" (1764 р.), "Механічні пропозиції" (1765 р.), "Філософічні пропозиції" (1768 р.), "Міркування двох індійців Калана і Ібрагіма про людське пізнання" (1788 р.) [12, с.262]. У Глухівський період життя Я. П. Козельський переклав ряд статей "Енциклопедії" Дені Дідро і видав їх у двох частинах [3, с. 80].

Помітне місце в історії Глухова XVIII ст. займає талановитий рід Туманських. В. Г. Туманський увійшов в історію, як державний службовець (займав посаду генерального писаря), а його брат І. Г. Туманський, як укладач книги "Про державне управління і різні роди онаго"(1771). Ця праця складалася з 24 перекладених статей (наприклад, "Правління", "Демократія", "Аристократичне правління", "Деспотичне правління", "Олігархія", "Обмежена монархія"), написаних популяризатором поглядів Ш. Монтеск'є, секретарем редакції

"Енциклопедії" Жокуру [18, с. 181]. та інші. Його ж перу належить збірка перекладів з історії стародавнього світу "Пелопенес або Морея" (1769) [18, с. 182].

Пошук кращого змісту і форм державного правління був характерним не лише для авторських і перекладацьких праць, але й для навчальних курсів з філософії. Так, невідомий автор латиномовного "Курсу всієї філософії". який читався у Чернігівському колегіумі упродовж 1740 - 1747 рр. вважав, що республіка є уособленням справедливості, чесності, добробуту та благодійності.

Син В. Г. Туманського Федір Васильович працював чиновником при другій Малоросійській колегії. До його безперечних заслуг необхідно віднести першу публікацію літопису Граб'янки у журналі "Російський магазині" (1793 р.) [7, с.61-62; 3, с. 80].

Племінник В. Г. Туманського Федір Йосипович Туманський став відомим українським та російським науковцем. Він народився на хуторі Родіонівка, що біля Глухова. Після закінчення Кенігсберзького університету вступає до Прусського німецького наукового товариства. У 1774 та 1775 рр. кілька його праць були опубліковані у Кенігсберзі. Повертається на Батьківщину та працює чиновником у другій Малоросійській колегії.

Ф. Й. Туманський вважається автором програми "Топографічного описання Гетьманщини" 1778 - 1781 рр. У 1779 році обирається членом-кореспондентом С.-Петербурзької академії і намагається відкрити в колишній гетьманській столиці її філію, яка мала називатися Академічне зібрання. [18, с. 529 - 530]. Але це суперечило планам царського уряду і йому вдалося відкрити у Глухові дві книгарні, які були першими на теренах Лівобережної України. Налагодження міської книжкової торгівлі відбувалося за участі відомого російського видавця, просвітника і масона М. І. Новікова [3, с. 81]. У 1790 році була відкрита перша міська бібліотека. Після повернення із російської столиці до рідного міста Ф. О. Туманський надрукував книгу "Записка на захист дворянських прав українського шляхетства" (1801 р.).

Видатний український правознавець Федір Чуйкевич, який служив у Глухові бунчуковим товаришем, а потім суддею Генерального суду в 1750 році написав наукову працю "Суд і розправа у правах Малоросійських" [6, с. 198]. У ній автор обґрунтовує думку про доцільність створення на Гетьманщині судів на засадах Литовського статуту. У гетьманській столиці побачив світ важливий правовий збірник, як "Екстракт малоросійських прав" та деякі інші.

Упродовж 1753 – 1757 рр. у Глухові в Генеральному суді, перекладачем Генеральної військової канцелярії працював бунчуковий товариш, український історик П. І. Симоновський. Ним у 1765 р. була написана праця "Короткий опис про козацький малоросійський народ і про військові його справи" [3, с. 80]. У роботі історія краю доведена до відновлення гетьманства у 1750 році. П. І. Симоновський відстоює гетьманську форму правління, а її знищення вважає шкідливим.

Таким чином, політична думка українців оформила національно-державницьку ідеологію. Її головним змістом стає ідея автономізму, заснована на окремому походженні української нації від російської, відокремленості їх території й історії, повній рівнозначності і рівноцінності державницьких українсько-російських відносин, прихильність до республіканської форми правління. І природньо, що саме з середовища української старшини виходить "Історія Русів" – найвизначніший історичний твір української національно-політичної думки кінця XVIII ст. [12, с. 324].

1. Апанович О. Урядові службовці Гетьманщини - українська інтелігенція XVIII ст. / Апанович О. // Український історичний журнал. - 1997. - № 2. - С. 92-97.

2. Белашов В. І. "Глухівський період" історії України (1708 - 1782 рр.) / Белашов В. І. // Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження. - К.: Ін Юре, 1999. - С. 34-46.
3. Белашов В. І. Глухів - столиця Гетьманщини. (До "Глухівського періоду історії України" (1708 - 1782 рр.) / Белашов В. І. - Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. - 220 с.
4. Бовгир А. М. Козацьке історіюписання. - Т. 2. Історія українського козацтва: нариси / Бовгир А. М. - К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2007.
5. Борисенко В. А. До проблеми соціально-економічних факторів феномену державницької школи української історіографії XVIII - початку XIX ст. / Борисенко В. А. // Глухів і Глухівщина в історії українського національного відродження. - К.: Ін Юре, 1999. - С. 54-69.
6. Дорошенко Д. Нарис історії України. - Т. 2. / Дорошенко Д. - К.: Глобус, 1991. - 349 с.
7. Дорошенко Д. Огляд української історіографії / Дорошенко Д. - К.: Українознавство, 1996. - 255 с.
8. Калакура Я. Українська історіографія. Навчальний посібник / Калакура Я. - К.: Генеза, 2012. - 512 с.
9. Кравченко В. Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII - середина XIX ст.) / Кравченко В. В. - Х.: Основи, 1996. - 376 с.
10. Мицик Ю. А. Писемні джерела в українській історіографії / Мицик Ю. А. - Т. 2. Історія українського козацтва: нариси. - К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2007. - С. 541 - 588.
11. Магочій П. Українське національне відродження. Нова аналітична структура / Магочій П. // Український історичний журнал. - 1991. - № 3. - С. 97-107.
12. Попович М. Нарис історії культури України / Попович М. - К.: АртЕк, 1999. - 728 с.
13. Прицак О. Доба військових канцеляристів / Прицак О. // Київська старовина. - 1993. - № 4. - С. 62-66.
14. Сарбей В.Г. Етапи формування української національної свідомості (кінець XVIII-початок XX ст.) / Сарбей В. Г. // Український історичний журнал. - 1993. - № 7,8. - С. 3-16.
15. Ханенко М. Діаріуш або Журнал / Ханенко М. // Київська старовина. - 1993. - № 6. - С. 21-47; 1994. - № 1. - С. 10-35.
16. Шевчук В. Малі українські хроніки, літописи та діаруші / Шевчук В. // Київська старовина. - 1993. - № 6. - С.17-20.
17. Шевчук В. Козацька держава / Шевчук В. // К.: Абрис, 1995. - 392 с.
18. Шемшученко Ю. С. Наш друг Туманский / Шемшученко Ю. С. - К.: Издательский дом "Юридична книга", 2000. - 654 с.

The article is devoted to the historiographical legacy "Hlukhiv period" of Hetmanate's history, quantitative and qualitative characteristics, personalities of the historiographical process eighteenth century. Their personal contribution to the writing of the Cossack chronicles, Diariush, diaries, historical works of the first attempts to create a documentary base of historical works, shaping the content of national statehood ideology of the period and its impact on maintaining autonomous legal principles in relations with Russia and other countries.

The aim of the work is to systematize historiographical monuments created in "Hlukhiv period", establishing their semantic significance to the status of historical thought and its influence on the formation of political mentality of Ukrainian society, strengthening disclosure autonomist sentiments after the performance of Hetman Ivan Mazepa, showing the origin of Archaeological and antique activity and its importance for Ukrainian history, enrichment of Ukrainian historical thought new works, study of the first steps on the application of scientific principles to the understanding of historical events and developments.

The objective of the work is to determine the role of the General Military Office in preparation of the high-society elite, in its representatives' writing chronicles, diaries, compacts and documentary collections, in laying the foundations of Ukrainian historiography, in formation of political culture and national state ideology, in distinguishing such a special phenomenon as public chronicle-writing. The subject of the research is the process of creating the historiographic legacy within the time of the "Hlukhiv Period", activation of historical work, which has much deeper national background than connection with ideas of romanticism and national spirit that have arisen in Western Europe. The object of the work is the analysis of political and ideological content of chronicles by colonel H. Hrabynka, office clerk of the General Military Office S. Velychko, transport driver Y. Lyzohub, military office clerk and Poharsky headman H. Pokas, regiment transport driver S. Lukomskyi etc.

The success has also been achieved in determination of the purpose of writing and content of the public diaries, created by groups of two to ten officials of the General Military Office, personal diaries of the general cornet M. Khanenko, general office clerks P. Borzakivskyi and P. Ladynskyi, general treasurer Y. Markovych, and the son of hetman D. Apostol – after some time colonel P. Apostol. It has been given the evaluation of the first works on the Ukrainian history by P. Symonovskiy, V. Ruban, Y. Markovych, programmes of Topographic Description of Hetmanschyna (1778 – 1781), description of cultural and religious values of 1780 by V. Tumanskyi, poetic work on historical and political topics by S. Divovych "Conversation between Great Russia and Little Russia", political content of philosophy of the Ukrainian democratic enlightener Y. Kozelskyi and the native legal scholar F. Chuikivych.

Key words: high-society elite, historiographic legacy, historiographic process, Cossacks' chronicles, diariush, public diaries, documentary collections, national and state ideology, autonomous and legal grounds, historiographic monuments, political mentality, antique activity, legal collection.

1. Apanovych O. Uriadovi sluzhbovtsi Hetmanshchyny - ukrainska intelihentsiia XVIII st. // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. - 1997. - # 2. - S. 92-97.
2. Bielashov V. I. "Hlukhivskiy period" istorii Ukrainy (1708 - 1782 rr.) // Hlukhiv i Hlukhivshchyna v istorii ukrainskoho natsionalnoho vidrozhennia. - K.: In Yure, 1999. - S. 34-46.
3. Bielashov V. I. Hlukhiv - stolytsia Hetmanshchyny. (Do "Hlukhivskoho periodu istorii Ukrainy" (1708 - 1782 rr.) / Bielashov V. I. - Hlukhiv: RVV HDPU, 2005. - 220 s.
4. Bovhyr A. M. Kozatske istoriopsannia. - T. 2. Istoriia ukrainskoho kozatstva: narysy. - K.: Vydavnychi dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", 2007.
5. Borysenko V. A. Do problemy sotsialno-ekonomichnykh faktoriv fenomenu derzhavnytskoi shkoly ukrainskoi istoriografii XVIII pochatku KhIKh st. / Borysenko V. A. // Hlukhiv i Hlukhivshchyna v istorii ukrainskoho natsionalnoho vidrozhennia. - K.: In Yure, 1999. - S. 54-69.
6. Doroshenko D. Narys istorii Ukrainy. - T. 2. / Doroshenko D. - K.: Hlobus, 1991. - 349 s.
7. Doroshenko D. Ohliad ukrainskoi istoriografii / Doroshenko D. - K.: Ukrainoznavstvo, 1996. - 255 s.
8. Kalakura Ya. Ukrainska istoriografiia. Navchalnyi posibnyk / Kalakura Ya. - K.: Heneza, 2012. - 512 s.
9. Kravchenko V. Narysy z ukrainskoi istoriografii epokhy natsionalnoho Vidrozhennia (druga polovyna XVIII - seredyna KhIKh st.) / Kravchenko V. V. - Kh.: Osnovy, 1996. - 376 s.
10. Mytsyk Yu. A. Pysemni dzherela v ukrainskii istoriografii / Mytsyk Yu. A. - T. 2. Istoriia ukrainskoho kozatstva: narysy. - K.: Vydavnychi dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", 2007. - S. 541 - 588.
11. Mohochii P. Ukrainske natsionalne vidrozhennia. Nova analitychna struktura / Mohochii P. // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. - 1991. - # 3. - S. 97-107.
12. Popovych M. Narys istorii kultury Ukrainy / Popovych M. - K.: ArtEk, 1999. - 728 s.
13. Prytsak O. Doba viiskovykh kantseliarystiv / Prytsak O. // Kyivska starovyna. - 1993. - # 4. - S. 62-66.
14. Sarbei V.H. Etapy formuvannia ukrainskoi natsionalnoi svidomosti (kinets XVIII-pochatok KhIKh st.) / Sarbei V. H. // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. - 1993. - # 7,8. - S. 3-16.
15. Khanenko M. Diariush abo Zhurnal / Khanenko M. // Kyivska starovyna. - 1993. - # 6. - S. 21-47; 1994. - # 1. - S. 10-35.
16. Shevchuk V. Mali ukrainski khroniky, litopysy ta diarushi / Shevchuk V. // Kyivska starovyna. - 1993. - # 6. - S.17-20.
17. Shevchuk V. Kozatska derzhava / Shevchuk V. - K.: Abrys, 1995. - 392 s.
18. Shemshuchenko Yu. S. Nash druh Tumanskyi / Shemshuchenko Yu. S. - K.: Yzdatelskyi dom "Yurydychna knyha", 2000. - 654 s.

Белашов В. И.

ИСТОРИОГРАФИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ "ГЛУХОВСКОГО ПЕРИОДА" ИСТОРИИ ГЕТМАНЩИНЫ (1708 - 1782 ГГ.)

Статья посвящена историографическому наследию "Глуховского периода" истории Гетманщины, количественной и качественной характеристике, персоналиям историографического процесса XVIII века. Их личному вкладу в написание казацких летописей, диариушей, дневников, первых исторических произведений, попыткам создания документальной базы исторических трудов, формированию содержания национально-государственной идеологии данного периода и ее влияния на сохранение автономно-правовых основ во взаимоотношениях с Россией и другими государствами.

Целью работы является систематизация историографических памятников, созданных в "Глуховский период", установления их смысловой значимости для состояния исторической мысли и ее влияния на формирование политического менталитета украинского общества, раскрытие усиление автономистских настроений после выступления гетмана Мазепы, демонстрация зарождения археографической и антикварной деятельности и ее значение для украинской истории, обогащения украинской исторической мысли новыми произведениями, изучение первых шагов по применению принципов науки к осмыслению исторических явлений и событий.

Задачами работы является определение роли Генеральной военной канцелярии в подготовке светской элиты и написании ее представителями летописей, диариушей, компакттов и сугубо документальных сборников, закладке основ украинской историографии, формированию политической культуры и национально-государственнической идеологии, выделения такого особого явления, как государственное летописание.

Ключевые слова: светская элита, историографическое наследие, историографический процесс, казацкие летописи, дневники, государственные диариуши, документальные сборники, национально-государственная идеология, автономно-правовые основы, историографические памятники, политический менталитет, антикварная деятельность, правовой сборник.

©Белашов В. И.

Стаття надійшла до редколегії 22.05.2014 р.